

АНИМАЦИОННИТЕ СЦЕНАРИИ НА ХРИСТО ГАНЕВ

Тази книга е първа по рода си – досега у нас не са издавани сборници с анимационни сценарии. Справедливо е авторът на тази първа книга да е Христо Ганев.

Христо Ганев няма нужда да бъде представян – съвсем оредяха хората с такова силно и трайно присъствие в нашия пейзаж. За мен той си остава през годините като възможно най-високата мярка за достойнство и духовна устойчивост. Когато мисля за него, винаги виждам най-изправения мъжки силует, дори когато зимната виелица в „Хиподрума“ замиташе старото му палто, пазарската чанта и натежалите му от болка стъпки, бързащи към болната Бинка.

Филмите на Христо Ганев и Бинка Желязкова отдавна са класика в игралното ни кино. Любими филми за много от нас, те завинаги остават като живата съвест на не едно поколение: с горящите ръце-факли на Димо, с търсещите дълбочина очи на Бела, с въпросите „Кой бутна камъка?“ и „Ти за кого си – за човека или за човечеството?“... С безпощадните си метафори, гледащи ни дори от заглавията... Да, животът си тече тихо! ...Пълнометражните игрални сценарии на Христо Ганев, слава Богу, са публикувани – и в списание „Киноизкуство“, и в отделни сборници.

Съвсем различна е съдбата на анимационните му сценарии. Няма смисъл сега да търсим причините за обичайното подминаване на анимационния сценарий. И до днес все още се шири разбирането, че анимацията е изкуство за развлечения, най-вече за децата, а сериозното голямо кино е игралното. Много рядко в списание „Киноизкуство“, а сега вече в „Кино“, са се появявали и отделни анимационни сценарии. Такова изключение, потвърждаващо правилото, са публикуваните четири анимационни сценария на Христо Ганев в брой 8-ми за 1980 година – на вече реализираните и награждавани филми – „Хипотеза“, „Кавалкада“, „Дяволът в черквата“ и „Малкият“. Моята лична среща с тези четири сценарни текста стана много по-късно, когато започнах да преподавам драматургия на студентите по анимация от НБУ. И досега помня вълнението си от тази първа среща: образите и екзистенциалните въпроси от игралните сценарии на Христо Ганев тук се бяха възплътели в невероятни анимационни сюжети – зашеметяващи с пластическата си свобода, с прекроените пространства, с безкрайните си метаморфози – в „галоп от ритъм, звук и цветове“... Помня физическото усещане за неистов галоп при първия прочит на „Кавалкада“ – през лавандуловите ниви и водните пръски – до отенъците на карминено, розово-оптимистично, винено, червено, виолетово, синкав виолет, мартенски виолетово, ултрамаринено, кобалтово синьо, пруско синьо, зелено-хромово, синкаво, маслиново; жълта охра, сиена; английско червено, умбра, горена сиена; сиво, сивосиньо, мишо сиво, безнадеждно сиво; черно, напалмово черно, и накрая – до бялото! Груповата езда на човечите, които винаги нещо и някого яздят – коне и мотоциклети, автомобили, танкове или просто – други човечи!... Красотата и безумието, слети в унищожителния бяг на историята, в печалната хипотеза за изчезващата човечност...

Чета тези сценарии като стихове. Общувам с тях, както се общува само с поезията и с музиката. Оставям се на чувството, на ритъма на образите и заявените звуци, на метаморфозите и преображенията, на откровената авторска интонация, на парадокса и

ненатрапчивата ирония, на звучащите като музикални фрази съществителни, глаголи или прилагателни – в една възходяща градация.

Анимационните сценарии на Христо Ганев са неразделна, но обособена, със своя специфична поетика, част от творчеството му. Те ни връщат към силата на авторското присъствие и на сценарното слово. Въвличат ни в мащаба на философските прозрения, в стихията на пластическия сюжет и анимационното метаморфозно разказване.

Тази книга ми е много скъпа, защото тя защитава изчезващите територии на литературния сценарий – като цялостен текст, като жив свят от първообрази, жертвоготовен и открит за промени – в името на филма... Емоционален и идеен шифър за режисьора, както би казал Сергей Айзенщайн.

За всеки, който е усетил дълбинната връзка между анимацията, киното и поезията, издаването на анимационните сценарии на Христо Ганев е безценен подарък. В тази книга са събрани 14 сценария на Христо Ганев – всички, които са намерени с днешна дата; писани в продължение на повече от 40 години. Останалите са разпиляни някъде из папките и в оскъдняващите спомени, споделяйки частта на непубликуваните стихове на Христо Ганев – като навременни и неизбежни поетични жестове. В сборника липсват, за съжаление, текстовете на „Басня“ (1964, реж. Радка Бъчварова – това е първият анимационен филм по сценарий на Христо Ганев) и „Гайда“ (1982, реж. Анри Кулев и Николай Тодоров).

Всепризнат факт е, че от сценариите на Христо Ганев през годините са се родили едни от най-ярките филми на българската анимация. Той работи с Радка Бъчварова, Иван Веселинов, Генчо Симеонов, Анри Кулев, Владо Шомов, Анна Харалампиева и Андрей Кулев. Най-трайно е съавторството му с Анри Кулев – те тръгват от „Хипотеза“ и в момента работят по осмия си филм.

Анимационните сценарии на Христо Ганев съвсем не са лесни сценарии; те предпагат, те изискват от художника и режисьора истинско съавторство. Мащабът и образната мощ на текстовете му дават и на другите автори на филма нужната им свобода. Буквалният прочит просто не работи при метафоричните пространствени решения. Летвата е вдигната много високо при тези тандеми. В словесната поетична тъкан на тези сценарии са вградени монтажни ритми и римувани образи, но те задължително трябва да се преродят, често в друга конфигурация. Така че да се запази духа, да се прояви подтекста, да се внушат заложените от автора чувства и идеи. С „Хипотеза“ и „Кавалкада“ в българската анимация се утвърждава фрагментарната лайтмотивна структура на асоциативния символен сюжет. Не е толкова важно дали ще определим този нов анимационен език като закъсняло модернистичен или постмодернистичен. Във всички случаи, както пише Надежда Маринчевска, това обновяване и раздрусване на традицията е най-повратното и драматично явление в цялата история на българската анимация. В случая за нас важното е да видим участието на Христо Ганев в този процес. То е безспорно основополагащо. Именно неговата анимационна драматургия захранва и поражда едни от най-ярките творчески изяви на тогавашните млади. Тя носи онзи вселенски мащаб, който им е нужен, за да проявят таланта си. Анимационната условност е близка на Христо Ганев, тя му дава възможност да смеси времената и да разшири пространството на филмите си. Превръщайки ги във философски откровения.

Самият сюжет става арена на човешката история – безумно агресивна и повтаряща се, взривяваща кадъра с абсурдните си фрагменти и знакови присъствия. Социалното,

политическото и митичното прекосяват историята и се срещат в човека. В някогашния слънчев веселяк, който или ще се слее с фанатизираната тълпа, или ще гони безнадеждно в зимния вятър превърналото се в парцал знаме, до кофите за боклук, в десетия кръг на унижения си живот. Горчива е тази ирония... Подмяната на надеждите и идеите, предателството, изчерпването на човечността и обезличаването в тълпата – това са все разгърнати образи от сценариите на Христо Ганев. Звучат като безкраен, отворен, неприкосновено личен сюжет. Сюжет, зад който стои целият живот на автора и точно затова звучи с такава сила. С постоянния въпрос, който той задава във всичките си филми: какво стана с Човека и с човешкото в днешната цивилизация? Накъде препускаме с такава стръв и амбиция? С какво да спрем тази кървава кавалкада?...

...Думите ми отскачат и се реят свободно, безсилни и малки, в тази вятър работа: каквото и да кажеш, то все ще се разпилее, все ще се изплъзне нещо съществено... Онова, което е невидимо за очите и е видимо само за сърцето: в тези уж тъй зрими анимационни сценарии.

...А там, в началната тишина на раждащия се текст, зад потъмнелите листи и буквите на пишещата машина, внезапно ще се появи една незабележимо тиха кокошка (от загубения сценарий на филма „Басня“), единствената, която не се включва в суетния кокоши парад, но затова пък ще отгледа своите пиленца. Пак някъде там, в същото поле, един самозван поет напразно ще шибя проскубания си Пегас, за да го вкара в печалившата бразда, а екипираният Иван Иванов ще се заснеме доволно като герой на сафари, прострелвайки отгледаното от самия него и пораснало лъвче. Още по-нататък Малкият голям човек ще загърби ненужното му чудо и ще се завърне към себе си – такъв, какъвто е, с добра и лъчезарна усмивка. И един друг негов сламенен побратим ще видим наблизко, жертвоготовно преминал през огъня, единственият, който успява да намери съкровището, но е издухан от каменните и железните си приятели – бавно, с ритуалната жестокост на силните на деня: сламка по сламка, кичур по кичур, сноп след сноп... И пак в това безкрайно поле ще мернем един друг мъж, набрал голям пъстър букет, нетърпеливо бързащ към любимата си жена, над която се излива нейният градоносен облак. И една фронтова санитарка ще прекоси взривовете в минирания край на полето, между озлобените и развяти едно срещу друго знамена – бяла, прозрачна и боса жена, почти не стъпваща по земята; тя ще успее да победи смъртта, спасявайки в обятията си ранения знаменосец – за да се повтори вечното чудо на зачатие и раждането на нов живот... А в далечината, като благослов към новороденото, един силен и вдъхновен човек ще успее да се изкатери по сипеите до самия връх, за да извае там от камък и светлина мечтаната си птица... И когато най-сетне ѝ вдъхне живот, и тя полети с ятото, той очарован ще я последва и няма да види пропастта... Затова пък птицата ще продължи своя неудържим полет. Може би от някоя пътека между сипеите ще я зърне и ще ѝ се зарадва самият Чарли: толкова красиво и грациозно лети тя!... Жалко само, че старият сляп флейтист на ъгъла няма да може да я види. Но може би ще чуе размаха на крилете ѝ, докато се радва на старата си шапка, съвсем забравил за разпръснатите монети... Лети птицата!

И книгата е пред нас.

Невелина Попова